

Trude Juvik

Referanse i tegnspråk

Hvordan blir de introdusert, opprettholdt og reintrodusert?

Bacheloroppgave i Tegnspråk og tolking - profesjonsstudium i tolking

Veileder: Lindsay Ferrara

Mai 2022

Trude Juvik

Referanse i tegnspråk

Hvordan blir de introdusert, opprettholdt og reintrodusert?

Bacheloroppgave i Tegnspråk og tolking - profesjonsstudium i tolking
Veileder: Lindsay Ferrara
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

For å skape en sammenhengende fortelling er det nødvendig å si hvem som gjør hva med hvem. På den måten etablerer en referenter i språket. I talespråk brukes gjerne substantiv, pronomen og null anaforer. I tegnspråk kan en benytte seg av tegnrommet og konstruert handling, og har dermed flere muligheter til å vise hvem som gjør hva. I denne litteraturgjennomgangen forsøker jeg å finne svar på hvordan ulike typer referenter blir introdusert, opprettholdt og reintrodusert i tegnspråk. Jeg presenterer tidligere forskning innen området og forsøker å skape en oversikt over hva vi vet om sporing av referenter i tegnspråk. Ved introduksjon av referenter, foretrekker tegnspråklige å benytte seg av nominal referering uavhengig av om referenten er menneske, dyr eller en gjenstand. Ved opprettholdelse og reintroduksjon refereres det annerledes om referenten er levende eller ikke-levende. Det er dog flere områder som trenger videre forskning.

Abstract

To create a coherent narrative, it is crucial to say who does what to whom. In this way, we establish referents in the language. In spoken language, nouns, pronouns and zero anaphora are often used. In sign language, one can make use of the signing space and constructed action, and thus have several opportunities to show who does what. In this literature review, I try to find answers to how different types of referents are introduced, maintained and reintroduced in sign language. I present previous studies in the field and try to create an overview of what we know about reference tracking in sign language. When introducing a referent, sign language speakers prefer to use nominal reference regardless of whether the referent is human, animal or an object. When maintaining and reintroducing however, the sign language speaker differentiates its referential strategy whether the referent is animate or inanimate. However, there are several areas that need further research.

Forord

Jeg ønsker å takke Lindsay Ferrara for god veiledning gjennom denne oppgaven. I tillegg ønsker jeg å takke for at hun ga meg tilgang til en upublisert studie som er under bearbeidelse, der det er forsket på norsk tegnspråk i tillegg til andre tegnspråk.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Valg av tema og problemstilling	1
1.3 Oppgavens oppbygging	2
2. Tegnkategorier	2
2.1 Nominal referering	2
2.2 Avbildende tegn.....	2
2.3 Faste verb og retningsbøyde verb	5
2.4 Konstruert handling	6
2.5 Anaforer og surrogater.....	7
3. Referanse i språk	8
3.1 Språkbruk.....	8
3.2 Hva er referanser	9
3.3 Gester.....	10
3.4 Referansestatus	11
3.5 Deiktisk vs. Anaforisk	11
4. Referering i tegnspråk	12
4.1 Introduisering/etablering av nye referenter.....	12
4.1.1 Barberá & Zwets (2013)	12
4.1.2 Cormier, Smith & Zwets (2013)	12
4.1.3 Frederiksen & Mayberry (2016)	13
4.1.4 Hodge et al. (2019)	13
4.1.5 Ferrara et al. (2022).....	14
4.1.6 Pizzuto et al. (2006)	14
4.1.7 Oppsummering og sammenligning	16
4.2 Opprettholdelse og reintroduisering av etablerte referenter	16
4.2.1 Perniss & Özyürek (2015)	16
4.2.2 Cormier et al. (2013).....	17
4.2.3 Frederiksen & Mayberry (2016)	18
4.2.4 Hodge et al. (2019)	18
4.2.5 Ferrara et al. (2022).....	20

4.2.6 Pizzuto et al. (2006)	20
4.2.7 Oppsummering og sammenligning.....	20
5. Oppsummering av oppgaven.....	21
6. Kildeliste	23

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Ved å rette noens oppmerksomhet til en annen person eller gjenstand, etablerer en referent som en videre kan henvise til (Hodge, Ferrara & Anible, 2019). Hvordan dette gjøres i de forskjellige språkene, har stadig vært et interessant område for lingvister over hele verden. Tegnspråkforskning er et noe nyere felt enn talespråkforskning. Vi kan regne med at utviklingen i tegnspråkforskning startet for fullt med William C. Stokoes arbeid i 1960. Ved bruk av lingvistiske forklaringer på talespråk oppdaget han at tegnspråk følger et sett grammatiske regler slik som talespråk. Dette førte til at tegnspråk ble sett på som et fullverdig språk og ikke tilfeldig gestikulering slik mange trodde (referert i Metzger, 1995, s. 255; Cormier, Schembri & Woll, 2013). Selv om tegnspråk og talespråk er av ulik modalitet, respektiv visuell/manuell og auditiv/vokal, har det gjennom forskning blitt funnet mange likheter og ulikheter mellom språkmodalitetene. Modalitet er det tegnsystemet som brukes i kommunikasjon. Ulike modaliteter er visuelle (tegnpråk, bilde, gester, skriftspråk), auditiv (talespråk, musikk) og taktilt (punktskrift, berøring). En tekst kan bestå av flere modaliteter og kalles da multimodal (Svennevig & Henriksen, 2022). Forskningen i årene etter Stokoes arbeid i 1960 baserte seg mye på forskning gjort innenfor talespråk og dermed har mye av den lingvistiske terminologien opphav i talespråklig forskning (Cormier et al., 2013).

1.2 Valg av tema og problemstilling

Gjennom tolkeutdanningen har lingvistikk vært et emne jeg synes er meget interessant. Det bidrar til forståelse av hvordan språk brukes og utvikler seg. Ved å se hvordan erfarne tegnspråkbrukere formulerer seg, lærer vi hvordan vi selv kan formulere oss på en variert og nyansert måte.

I denne oppgaven ønsker jeg å finne ut hvordan en refererer i tegnspråk og om det gjøres på samme måte som i talespråk. Jeg vil dykke dypere ned i hvordan det refereres når noe blir nevnt for første gang og om det skiller seg fra når det blir nevnt på nytt. I tillegg er jeg interessert i å se om det refereres annerledes for mennesker, dyr og gjenstander. Problemstillingen er derfor som følger;

Hvordan blir ulike referenter introdusert, opprettholdt og reintrodusert i tegnspråk?

Dette er en litteraturgjennomgang som vil si at jeg forsøker å samle det vi vet fra tidligere forskning som er gjort innen dette feltet og sammenligne om de ulike studiene får samme resultater.

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven består av fem kapitler. I det første kapitlet presenterer jeg kort bakgrunnen for den lingvistiske utviklingen, samt jeg legger frem mitt valg av tema og formulerer problemstillingen. Kapittel 2 er en introduksjon av de vanligste tegnkategoriene som blir brukt til å referere i tegnede språk. Kapittel 3 byr på en grundigere forklaring av referering i språk er. Videre i kapittel 4 legger jeg frem resultater av ulike studier som er gjort innenfor referering i tegnspråk og oppsummerer likheter og ulikheter mellom resultatene. Avslutningsvis i kapittel 5 følger en oppsummering av hele oppgaven og en konklusjon.

2. Tegnkategorier

I dette kapitlet vil jeg forklare de ulike begrepene som blir brukt i litteraturen og vise eksempler hvor dette brukes.

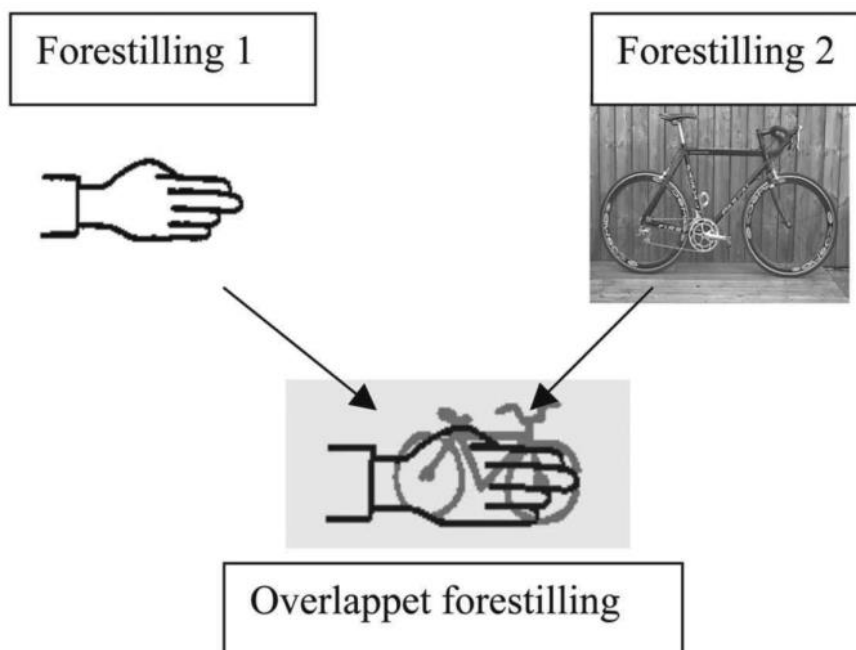
2.1 Nominal referering

De mest leksikalske tegnene som blir brukt i nominal referering er substantiv. Leksikalske tegn er konvensjonaliserte som betyr at de som bruker samme språk er blitt enig om hvilke tegn som betyr hva. Leksikalske tegn kan en gjerne finne i en tegnordbok (Johnston & Schembri, 2007). Substantivene kan være leksikalske tegn eller de kan bokstaveres (Hodge, Ferrara & Anible, 2019). Tegnspråklige benytter gjerne tegnrommet for å plassere og dermed etablere en referent (Frederiksen & Mayberry, 2016). Tegnrommet er det tredimensjonale rommet rundt tegneren der tegn artikuleres (Raanes, 2011). Leksikalske tegn kan som nevnt kombineres med et pek for å etablere referenten i tegnrommet, men en kan også utføre det leksikalske tegnet på et spesifikt sted og dermed etablere referenten uten å peke (Frederiksen & Mayberry, 2016). Etter å ha etablert en referent, kan tegner peke på lokasjonen for å referere tilbake til den ved senere tidspunkt. Dette kalles anaforisk pronomen (Frederiksen & Mayberry, 2016) eller pronominale tegn (Cormier, Schembri & Woll, 2013). Pronominale tegn inngår også i nominal referering. Det har foregått en diskusjon om pronominale tegn har samme egenskaper som pronomen i talt språk. Dette skal jeg ikke gå nærmere inn på (se Cormier et al., 2013; Barberà & Zwets, 2013 for forskning på dette området).

2.2 Avbildende tegn

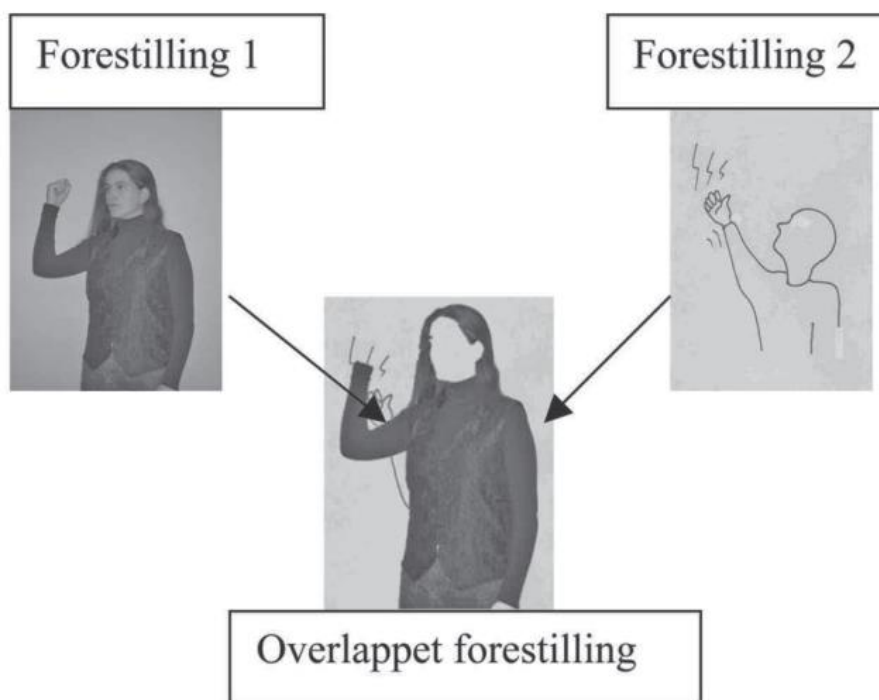
Avbildende tegn er en gruppe tegn som er delvis leksikaliserte (Hodge et al., 2019). Håndformens orientering i kombinasjon med bevegelse og plassering avbilder enhets handling i fortellingen (Vonen, 2020). Avbildende tegn har i litteraturen flere betegnelser og kategoriseringer. Hodge, Ferrara & Anible (2019) bruker betegnelsen *depicting signs* som kan

direkte oversettes til avbildende tegn. Frederiksen & Mayberry (2016; 2019) kategoriserer de avbildede tegnene som *semantic classifiers*, *handling classifiers* og *size-and-shape-specifiers* (SASS). Erlenkamp (2009) har delt avbildende tegn inn i substitutorer, manipulatorer og deskriptorer. *Semantic classifiers*, også kalt *entity classifiers*, er det samme som substitutorer (Erlenkamp, 2009). Substitutorer er når håndformen overlapper et objekt. Ettersom det kun er hånd/arm som avbilder objektet, og ikke hele kroppen, vil substitutorer være delvis overlappende (Erlenkamp, 2009). Figur 1 viser et eksempel på hvordan en hånd kan avbilde en sykkel.

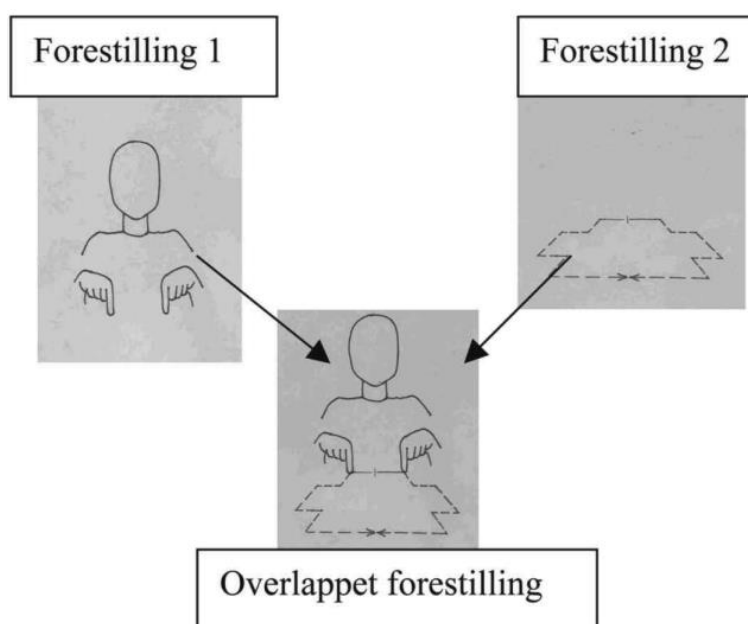
Figur 1: Eksempel på substitutor (Erlenkamp, 2011).

Handling classifiers eller manipulatorer avbilder hvordan en gjenstand blir håndtert (Erlenkamp, 2009). Et eksempel på dette kan være å vise bevegelsen en gjør når en hamrer. Da vil en holde i en innbilt hammer, og slå i en repeterende bevegelse. Hele kroppen avbilder en annen person, derfor vil dette være en total overlapping (Erlenkamp, 2009). Hammeren vil her være et usynlig surrogat og hele kroppen er det synlige surrogatet (Hodge et al., 2019). Surrogat vil jeg beskrive nærmere i 2.5.

Figur 2: Eksempel på manipulator (Erlenkamp,2011).

Deskriptorer er det samme som SASS og er en virtuell overlapping av objektet (Erlenkamp, 2009). Ved denne typen avbildende tegn brukes hendene til å tegne et omriss eller følger overflaten til et objekt (Vonen, 2020). Et eksempel på dette kan være å tegne omrisset til en vase for å vise hvilken form den har eller at avstanden mellom håndflatene viser hvor stor en fisk er. Figur 3 viser et eksempel på en deskriptor, der omrisset av et rom tegnes.

Figur 3: Eksempel på deskriptor (Erlenkamp, 2011).

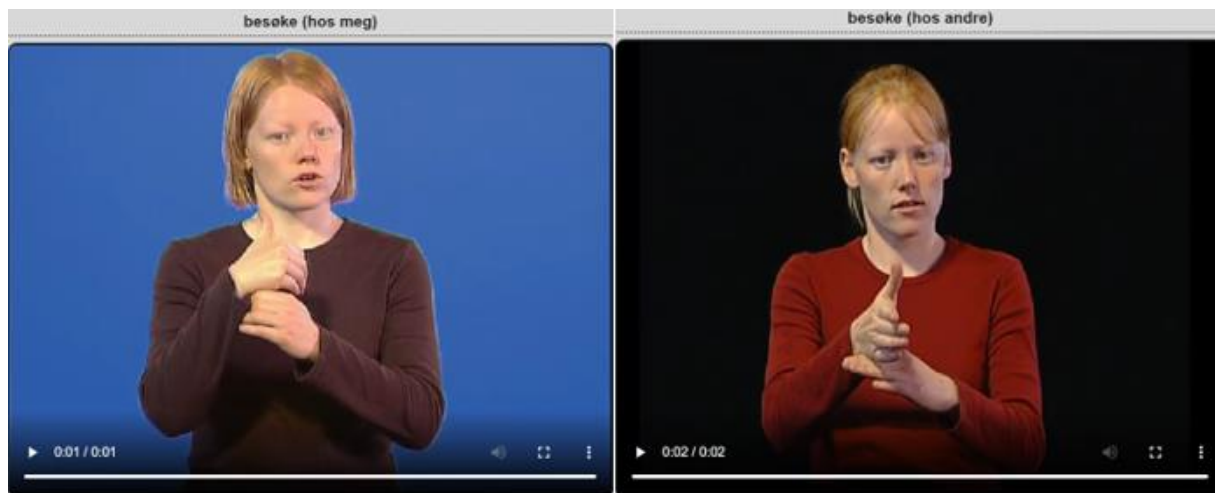
2.3 Faste verb og retningsbøyde verb

Det er tre hovedkategorier av verb i tegnspråk, *plain verbs* (faste verb), *inflecting verbs* (bøyde verb) og *spatial verbs* (avbildende verb) (Padden, 1988, referert i Frederiksen & Mayberry, 2016; 2019; Beuzeville, Johnston & Schembri, 2009). De to sistnevnte er ofte slått sammen i en kategori kalt *agreement verbs* (Mathur & Rathmann, 2012) eller *indicating verbs* (Liddell, 2003). Verbet indikerer at det har med den referenten å gjøre. Agreement verbs stemmer overens med det vi på studiet har kalt retningsbøyde verb, eller retningsverb som Vonen (2020) kaller det. Videre i denne oppgaven kommer jeg til å bruke begrepet retningsbøyde verb. Forskjellen på de to typene verb er at retningsbøyde verb kan modifieres i tegnrommet ved å plasseres eller bevege seg fra en lokalisasjon til en annen (Beuzeville et al., 2009). På denne måten kan en utfra verbets plassering forstå at det handler om de etablerte referentene på de spesifikke lokalisasjonene der verbet starter og slutter (Schembri, Cormier & Fenlon, 2018; Frederiksen & Mayberry, 2019; Beuzeville et al., 2009). I figur 4 ser man et eksempel på et retningsbøyd verb, der tegneren sier at de kjørte bil fra et sted til et annet.

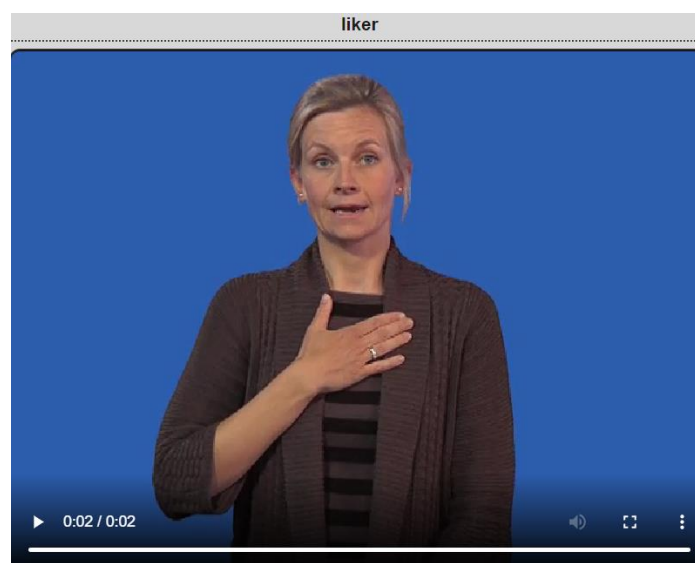
Figur 4: Eksempel på retningsbøyd verb (Statped, 2017).

Et annet eksempel på et retningsbøyd verb, er verbet å BESØKE. Det kan tegnes bort fra tegneren eller mot tegneren, avhengig av om tegneren besøker noen eller får besøk (se figur 5).

Figur 5: Tegnet BESØKE (Tegnordbok, 2016)

Figur 6 viser eksempel på et fast verb som ikke kan modifieres i tegnrommet. En kan altså ikke vri håndflaten bort fra seg selv for å si at en annen referent liker noe.

Figur 6: Tegnet LIKER (Tegnordbok, 2016)

2.4 Konstruert handling

«[...]signers use their body, head, and eye gaze to report the actions, thoughts, words, and expressions of characters within the discourse.» (Metzger, 1995, s. 256). Konstruert handling er når tegneren gjør et rollebytte eller overtar rollen til en i fortellingen og viser handlingen utfra denne rollens perspektiv. Rolleovertagelsen kan gjøres ved et lite flytt av

overkropp, hode, blikkretning eller endret ansiktsuttrykk (Frederiksen & Mayberry, 2016; 2019). Konstruert dialog kan ses på som en underkategori av konstruert handling. I denne handlingen siterer tegneren det rollen sier eller tenker. Derfor vil denne handlingen ofte innebære andre typer tegn (Cormier, Smith & Sehyr, 2015; Hodge et al., 2019). Konstruert handling er ikke leksikalsk og det kreves kontekst for å forstå hvem som gjør hva i handlingen. Det er svært vanlig i tegnspråklige narrativ å benytte seg av konstruert handling og da særlig for mennesker og dyr. Livløse gjenstander i narrativet kan dog også bli personifisert gjennom konstruert handling (Hodge et al., 2019; Ferrara, Anible, Hodge, Jantunen, Leeson, Mesch & Nilsson, 2022).

2.5 Anaforer og surrogater

Ved bruk av de overnevnte tegnkategoriene kan en referere til mennesker, dyr eller gjenstander i fortellingen. Nominale referanser, som substantiv og peking, har vist seg å ikke være det mest brukte i tegnede språk. I stedet for brukes ofte null argumenter som verb og konstruert handling (Frederiksen & Mayberry, 2016). Null argumenter som blir brukt til å referere til noe som er tidligere introdusert, blir kalt for null anaforer (fra engelsk: *zero anaphora*)(Frederiksen & Mayberry, 2016).

Et usynlig surrogat er en konsekvens av for eksempel et avbildende tegn som manipulator, peking eller en konstruert handling. Tegnere skaper usynlige surrogater som ikke er tegn i seg selv, men det refererer til noe eller noen som ikke er tilstede i omgivelsene (Ferrara et al., 2022). Figur 5 viser et eksempel på en konstruert handling der tegneren med blikket refererer til ulven som vi ikke kan se, men vi forstår at er tilstede i fortellingen. Ulven er dermed et usynlig surrogat.

Figur 7: Eksempel på konstruert handling (Hodge et al., 2019).

3. Referanse i språk

3.1 Språkbruk

Språk er en handling og individer benytter seg av det en har tilgjengelig i det gitte øyeblikket for å kommunisere med andre. En kan ta i bruk stemme, tegn, taktile strategier, tallsymboler og kroppen for å gjøre seg forstått og forstå andre (Ferrara & Hodge, 2018). Språk, både talespråk og tegnspråk, benytter seg av tre ulike metoder for å signalisere; beskrive, indikere og avbilde (Ferrara & Hodge, 2018). Metodene brukes på ulik måte og kan brukes både alene og i kombinasjoner. Språkbruk kan ses på som et system av signaler i form av beskrivelse, indikasjoner og avbildninger (Ferrara & Hodge, 2018).

Beskrivelse vil være bruk av symboler, tegn eller ord, som er kjent for mottaker også. Tegnene eller ordene er leksikaliserte og er derfor en konvensjonalisert måte å signalisere på (Ferrara & Hodge, 2018).

Indikering signaliserer ulike referenter og skaper en felles oppmerksomhet til referenten. Peking med pekefinger er en vanlig måte å indikere på, men en kan også bruke blikk og andre komponenter for å indikere. Det finnes en del kulturelle forskjeller for hvordan en indikerer, men det som er felles er at både tegnspråklige og talespråklige bruker kroppen til å indikere fysiske og abstrakte referenter (Ferrara & Hodge, 2018).

Avbildning eller demonstrering er i varierende grad konvensjonaliserte innenfor et samfunn. Individuer kan bruke kroppen og hender til å vise hvordan noe ser ut i form og fasong eller hvordan en handling blir utført. En viser i stedet for å beskrive (Ferrara & Hodge, 2018). Konstruert handling, konstruert dialog og avbildende tegn som forklart i 2.2 og 2.4 er eksempler på hvordan en avbilder i tegnspråk. Talespråklige kan avbilde på samme måte ved bruk av gestikulering (Ferrara & Hodge, 2018).

I tegnspråk brukes gjerne konvensjonaliserte metoder som beskrivelse for å indikere hvem eller hva som blir avbildet gjennom konstruert handling. Hvis en ikke kjenner til konteksten, blir det vanskelig å tolke den konstruerte handlingen (Ferrara & Hodge, 2018).

All form for språkbruk består av beskrivelse, indikering og avbildning. Videre i dette kapitlet vil jeg forklare hva en referanse er og hvordan vi skiller referentens status i fortellingen.

3.2 Hva er referanser

For å fortelle en sammenhengende fortelling er det vesentlig å spesifisere hvem som gjør hva med hvem, samt hvor og når (Debreslioska, Özyürek, Gullberg & Perniss, 2013). Dette er med på å skape en sammenheng i fortellingen (Perniss & Özyürek, 2014). Ved å rette mottakerens oppmerksomhet mot noen eller noe, vil en opprette et perspektiv på dem eller det som en forteller om (Hodge et al., 2019). I talespråk velger en blant leksikalsk form (substantiv), pronomen eller null anaforer for å introdusere eller referere tilbake til en person eller en gjenstand (Debreslioska et al., 2013). Null anaforer er et gap i setningen som har samme funksjon som et pronomen. Vi forstår utfra foregående setning hva gapet betyr (SIL International, 2022). I følgende eksempel er referanseuttrykkene understreket; «Jenta hoppet over gjerdet. Det var høyt, men hun klarte det akkurat.». I denne setningen er *jenta* og *gjerdet* substantiver, mens *det* og *hun* er pronomen. Et eksempel på bruk av null anafor er følgende setning; «Musa løper bortover bordet og ø hopper av». *Musa* og *bordet* er her substantiv. ø markerer stedet i setningen der en ikke sier et ord, men vi forstår utfra kontekst at det er *musa*

som hopper av. Dermed er \emptyset en null anafor. Her kunne det vært brukt et pronomen som *den*, men det behøves ikke (Debreslioska et al., 2013). Ikke alle språk tillater null anaforer som et referanseuttrykk. Språkene som tillater dette kalles pro-drop (pronoun-dropping) språk (Perniss & Özyürek, 2014). American Sign Language (ASL) er et tegnspråk som tillater pro-drop ved å bruke referansepunkt i tegnrommet (Frederiksen & Mayberry, 2016). Et retningsbøyd verb som GI kan gjøres fra et referansepunkt til et annet. Setningen vil da for eksempel bli «han gir til henne». Dette kan kun gjøres dersom det er etablert referanser som assosieres med referansepunktene (Lillo-Martin, 1986). Verb som ikke kan modifieres gjennom retning og rom, altså faste verb, kan ved bruk av tematisering tillate null argumenter. En kan altså forstå utfra kontekst hvem eller hva det er snakk om (Lillo-Martin, 1986).

Konstruert handling som forklart i 2.4 kan se ut til å være unikt for tegnspråk, men i talespråk er det faktisk vanlig å sitere en referents ytringer, tanker, følelser og handlinger. Disse demonstrasjonene kan bestå av ord, ikke-leksikalske lyder og gester som viser hva noen gjorde, sa eller tenkte (Cormier, Smith & Zwets, 2013). Dette minner om måten tegnspråklige utfører konstruert handling eller dialog. I talespråk har det vært funnet flere måter å identifisere referenten og for å vise hvor siteringen starter og slutter. Taleren kan for eksempel endre toneleie, bruke gestikulering eller flytte blikket for å markere sitatet (Cormier et al., 2013). I engelsk språk er noen verb (*report verb/ quotative verb*) vanlige å bruke for å introdusere et sitat. Slike verb eller fraser er ‘say’, ‘tell’, ‘ask’, ‘og’, ‘be like’ og ‘be all’. I spansk og italiensk kan en velge å bruke et substantiv i stedet for et *quotative verb*. Dersom referenten er kjent, kan en også starte rett på sitatet eller demonstrasjonen uten å markere starten med å identifisere referenten (Cormier et al., 2013).

3.3 Gester

Det er gjort flere studier på hvordan gester kan bidra til referering i talespråk og i den sammenheng er det også gjort studier der en sammenligner med måten en refererer i tegnede språk (se Perniss & Özyürek, 2015). Gester er bevegelser som en gjør samtidig som en snakker. De inneholder samme mening som det taleren sier (Gullberg, 2003). «Manual physical movements that co-occur with spoken language are called gestures, which are supposedly unconventionalized and not language-like» (Barberà & Zwets, 2013). Eksempel på gester er pek på subjekt eller objekt, eller at en avbilder form og fasong på objektet en snakker om. I tillegg kan en også etablere referansepunkt i tegnrommet som en kan peke på imens en snakker om det (Gullberg, 2003). Dette kan minne om måten vi refererer i tegnede språk, men det er en vesentlig forskjell. Ved gestikulering kombinert med talespråk er det talen som hovedsakelig

refererer og gesten kommer i tillegg som en forsterkning og bidrar til at mottakeren oppfatter koherensen gjennom fortellingen. I tegnspråk derimot, har tegnene en helhetlig lingvistisk struktur (Perniss & Özyürek, 2015).

3.4 Referansestatus

I en fortelling vil referenter bli introdusert for første gang, opprettholdes gjennom historien, nye referenter vil dukke opp og gamle vil bli reintrodusert. Slik deles det opp i hvilken status referenten har. Ved introduksjon er referenten ukjent og en blir nødt til å bruke fonologisk tyngre ord eller tegn for å beskrive hvem eller hva det er (Givón, 1983). Ved opprettholdelse blir referenten nevnt i en etterfølgende setning etter den er først introdusert eller reintrodusert. Da er referenten tilgjengelig og det er lett for mottaker å forstå hvem eller hva det snakkes om (Debreslioska et al., 2013). Referentens tilgjengelighet eller gitthet avhenger av flere faktorer enn om den er ny eller gammel. Det er fire sentrale faktorer som påvirker om referenten er kognitivt tilgjengelig gjennom fortellingen; a) avstanden til da den tidligere ble nevnt, b) antall konkurrerende referenter, c) viktigheten av referentens tidligere oppgave, og d) egenskapene som identifiserer referenten (Ariel, 1988; Givón, 1983).

3.5 Deiktisk vs. Anaforisk

Pronomen kan referere til noe som er tilstede i omgivelsene (deiktisk referanse) eller til noe innenfor den språklige kontekst (anaforisk referanse) (Lyon, 1977, referert i Barberà & Zwets, 2013). Deiktisk referering henviser til avsenders tid, sted eller omgivelser og blir forstått av mottaker som er i samme kontekst (Nordquist, 2018). Eksempel på dette er når vi refererer til 'dette landet'. Da forstår alle i vår omgivelse at vi snakker om Norge, ettersom det er her vi befinner oss. Deiktisk referering tillater bruk av deixis (her, der, pronomen, nå, denne osv.) og vi behøver ikke å introdusere referansen med full form. Anafor viser tilbake til noe som er nevnt tidligere og vi forstår utfra de foregående setningene hva det refereres til (SIL International, 2022). Pizzuto, Rossini, Sallandre & Wilkinson (2006) definerer deiktisk referanse som introduksjon av en referent og anaforisk referanse som opprettholdelse/ reintroduksjon av en referent.

I dette kapittelet har jeg gitt en generell forklaring på hva referanse i språk er. I neste kapittel vil jeg dykke dypere ned i hvordan det refereres i tegnede språk. Jeg ser på ulike studier som er gjort og legger frem resultatene som viser hvordan tegnspråklige refererer til nye og gamle referenter i løpet av en fortelling. Noen av studiene har også tatt hensyn til om referenten er levende eller ikke-levende og ser på om det dermed blir brukt ulike strategier for referering.

4. Referering i tegnspråk

Hvordan skiller det seg fra talespråk? «[...] researchers investigating sign languages have uncovered in these languages a range of more exotic and often modality specific uses of language, such as employing facial expressions for grammatical modifications, and using space for morpho-syntactic processes» (Frederiksen & Mayberry, 2016, s. 49). Det vil si at tegnspråk bruker mer enn kun tegn for å uttrykke seg, tegnere bruker hele kroppen, ansiktsuttrykk og tegnrommet for å modifisere tegnene. Jeg skal nå legge frem resultater fra forskning som er gjort på referering i tegnspråk. Jeg vil først ta for meg introdusering og etablering av nye referenter i punkt 4.1, før jeg ser på resultatene rundt opprettholdelse og reintrodusering av referenter i punkt 4.2.

4.1 Introdusering/etablering av nye referenter

4.1.1 Barberá & Zwets (2013)

Barberá & Zwets (2013) sammenligner i sin artikkel hvordan peking har ulik funksjon i talespråk og tegnspråk. Peking har i begge modalitetene en identifiseringsfunksjon, men i tegnspråk blir det også brukt til å etablere en referent (Barberá & Zwets, 2013). Talespråklige er som regel avhengig av at referenten er tilgjengelig i omgivelsene for å kunne peke på det (Barberá & Zwets, 2013). I tegnspråk derimot kan tegneren produsere et leksikalsk tegn kombinert med et pek et tilfeldig sted i tegnrommet. Deretter kan tegneren peke tilbake på samme stedet og dermed referere tilbake til denne referenten (Barberá & Zwets, 2013). Med mindre det er et stort skifte i tema, vil det området der referenten er etablert være assosiert med akkurat den referenten. De påpeker også at området det blir pekt til i tegnrommet er vilkårlig (Barberá & Zwets, 2013).

4.1.2 Cormier, Smith & Zwets (2013)

I denne studien ser Cormier et al. (2013) på om konstruert handling blir presentert i kombinasjon med en nominalfrase for å identifisere referenten som imiteres. En nominalfrase er en setning som inneholder et subjekt eller pronomen (Theil, 2021). Studiet går ut på at 15 døve voksne som alle bruker britisk tegnspråk (BSL) som sitt førstespråk, skal gjenfortelle fire korte filmsnutter. Filmsnuttene består av et klipp fra «*Pink Panther: Keep Our Forests Pink*» som er 45 sekunder langt og tre klipp fra «*Wallace and Gromit: The Wrong Trousers*» som er gjennomsnittlig 25 sekunder lange. *Pink Panther* klippet inneholder tre karakterer; en mann, en

hund og *Pink Panther* selv. *Wallace and Gromit* klippene inneholder de to hovedkarakterene, en pingvin og en hund (Cormier et al., 2013).

De antar at tegnspråklige velger å introdusere referenten før en konstruert handling når referenten er ukjent fra før. Ved annotering av videoene delte Cormier et al. (2013) opp i tre kategorier for konstruert handling; sammenhengende referanse (NP CA) der en nominalfrase ble etterfulgt av en konstruert handling, ikke-sammenhengende referanse (NP...CA) som betyr at det er en setning mellom nominalfrasen og den konstruerte handlingen, og null argument (ZeroNP CA) der referenten ikke blir referert til ved en nominalfrase. Resultatet fra denne studien viser at ved bruk av konstruert handling i introduisering av en referent, foretrekker tegnspråklige å identifisere referenten med en nominalfrase (NP CA). Over 65% av sekvensene var NP CA, de resterende var NP...CA som vil si at referenten ble identifisert, men en setning kom mellom nominalfrasen og den konstruerte handlingen (Cormier et al., 2013)

4.1.3 Frederiksen & Mayberry (2016)

Frederiksen & Mayberry (2016) ønsket med sin forskning å undersøke om et refereringshierarki finnes i tegnede språk på samme måte som i talespråk. De har utført et studie med 8 tegnspråklige deltakere som fikk i oppgave å gjenfortelle fire historier, der 2 av de var videosnutter på 17 sekunder og to av de var bildeserier (Frederiksen & Mayberry, 2016). Gjenfortellingene ble annotert med hensyn på referansestatus og referansetype. Resultatet fra denne forskningen var blant annet at de tegnspråklige foretrakk å benytte nominal referering, altså substantiv, bokstaverte substantiv og modifiserte substantiv, ved introduisering av en referent. Dette var som forventet utfra tidligere forskning (Frederiksen & Mayberry, 2016). De antok at det ville bli brukt en del avbildende tegn ved introduisering, særlig SASS da de regnes som en full referanseform. Det viste seg at avbildende tegn ble brukt i liten grad av hva de forventet. Den typen som ble mest brukt var dog SASS, slik som de hadde forutsett (Frederiksen & Mayberry, 2016).

4.1.4 Hodge et al. (2019)

Hodge et al. (2019) har i sin forskning fokusert på om det er sammenheng mellom hvilke type tegn som blir brukt for å referere til menneske, dyr eller gjenstander. Fellesbetegnelse for menneske, dyr og gjenstander i artikkelen er *animacy*. De ønsket også å undersøke om det var noe forskjell på hvordan det ble referert til *animacy* ved ulike referansestatuser (Hodge et al., 2019). Forsøket gikk ut på å annotere 40 gjenfortellinger av eventyrene «*Frog, Where Are You?*» og «*The Boy Who Cried Wolf*» på australsk tegnspråk (Auslan) (Hodge et al., 2019). De annoterte for tre ulike kategorier; referansestatus, referansestrategi og *animacy*, om referansen

er menneske, dyr eller en gjenstand. De fant at det er vanligst å benytte leksikalske tegn, bokstavering og munnbilder ved introdusering av referenter uavhengig av *animacy*. Dette er konvensjonaliserte strategier. De nevnte strategiene ble ofte utført i kombinasjon med andre mindre konvensjonaliserte og mer kontekstavhengige strategier (Hodge et al., 2019). De tegnspråklige i denne forskningen brukte flere semiotiske strategier for å referere til noe som ikke er tilgjengelig i minne, for eksempel ved første introduksjon, enn for referenter som er lett tilgjengelig. Forskjellen mellom menneske, dyr og gjenstand viser seg mer når det gjelder opprettholdelse og reintrodusering av referenten (Hodge et al., 2019).

4.1.5 Ferrara et al. (2022)

En nyere studie er gjort av Ferrara et al. (2022) der de undersøker om tegnspråklige fra ulike land refererer på samme måte. Dette er en videreføring fra Hodge et al. (2019), da de også her undersøker sammenhengen mellom referansestatus, referansestrategi og *animacy*. Studien av Ferrara et al. (2022) sammenligner dette mellom fem tegnspråk; Auslan, Irish Sign Language (ISL), finsk tegnspråk, norsk tegnspråk (NTS) og svensk tegnspråk. Ettersom alle tegnspråk deler mange grammatiske egenskaper og gjør nytte av tegnrommet, antok Ferrara et al. (2022) at tegnbruken i de fem ulike språkene ville ha mange likheter. Resultatene lignet den tidligere forskningen til Hodge et al. (2019) og viste få forskjeller mellom språkene. Leksikalske tegn, bokstavering og munnbilder er mest brukt for nye og lite tilgjengelige referenter (Ferrara et al., 2022). Avbildende tegn ble også brukt ved introdusering av gjenstander som for eksempel en stein. En merkverdig forskjell i de ulike språkene, var at Auslan og ISL tegnerne brukte mer bokstavering enn tegnerne fra de nordiske tegnspråkene der bokstavering var nær ingenting (Ferrara et al., 2022). Begrunnelsen til hvorfor det ikke bokstaveres like ofte i de nordiske tegnspråkene, diskuteres at kan komme av hvordan bokstavering blir sett på i de ulike døvmiljøene. I noen språk blir det sett på som negativt da det stammer fra skriftspråket, mens i andre språk er det sett på som positivt fordi det forsterker temaet (Ferrara et al., 2022).

4.1.6 Pizzuto et al. (2006)

En annen studie som også sammenligner ulike tegnspråk, er studiet til Pizzuto et al. (2006). Deres fokus er litt annerledes enn de foregående studiene, men kan likevel sammenlignes. De påpeker at i tegnspråk er det to måter å meddele noe på, enten ved å fortelle og illustrere eller ved å fortelle uten noen form for illustrering. Pizzuto et al. (2006) deler referanseklassene i 'standard' og *Highly Iconic Structures* (HIS) eller '*transfers*'. Standard måte å referere på er å utføre et leksikalsk tegn kombinert med et pek for å etablere referenten på en lokalisasjon. Dette er en måte å fortelle uten å illustrere (Pizzuto et al., 2006). HIS er mer

komplekse måter å referere til referentens egenskaper ved bruk av både manuelle og non-manuelle komponenter og dermed også illustrerer det en forteller. HIS deles inn i tre typer *transfers*; ‘*Transfer of Form and size*’ (TF), ‘*Transfers of Situation*’ (TS) og ‘*Transfers of Person*’ (TP) (Pizzuto et al., 2006). Heretter brukes forkortelsene TF, TS og TP. TF kan forstås som avbildende tegn, TS kan vise en situasjon som skjer og TP er konstruert handling. HIS eller *transfers* er en måte tegneren kan overføre sin kognitive konseptualisering av verden til tegnrommet (Pizzuto et al., 2006). De tre typene *transfers* kan kombineres med hverandre og med standard tegn for å referere til flere referenter samtidig. Dette kaller Pizzuto et al. (2006) for ‘*Multiple Reference*’ (MR).

Pizzuto et al. (2006) ønsket med sin studie å undersøke hvor ofte HIS ble benyttet til referering og om det var oftere eller sjeldnere enn standard referansemåte. I tillegg ønsket de å se på hyppigheten til bruk av MR. Tegnspråkene de undersøkte var amerikansk tegnspråk (ASL), fransk tegnspråk (LSF) og italiensk tegnspråk (LIS). Pizzuto et al. (2006) påpeker at det i historien har vært språkkontakt mellom ASL og LSF, men ingen kjent kontakt med LIS. Dersom det er likheter mellom ASL og LSF kan det skyldes denne kontakten, men hvis det er likheter mellom alle tre språkene, er det grunn til å anta at likhetene er begrunnet i deres felles egenskaper som et visuelt/manuelt språk (Pizzuto et al., 2006).

Fra et stort *corpus* (en samling av tekster/videoer) plukket de tre tegnere fra hvert språk med samme alder og sosiokulturelle bakgrunn. Tekstene på ASL og LIS var fra historien «*Frog, Where Are you?*» og teksten på LSF var fra «*The Horse*». Begge historiene er gjenfortalt fra barnebøker bestående av bilder (Pizzuto et al., 2006).

I likhet med Hodge et al. (2019) og Ferrara et al. (2022), er også Pizzuto et al. (2006) interessert i hvordan det refereres til animalske og ikke-animalske enheter. Av hensyn til artikkelen har de delt referanseklassene inn i standard, TF/TS, TP og *mix* (en miks av HIS og standard). Ved introduisering av en ny referent, uavhengig av *animacy*, viser resultatene at de fleste foretrakk å bruke standard tegn. Det var én (LSF-språklig) som skilte seg ut og foretrakk å bruke HIS (Pizzuto et al., 2006). Ved å dele opp resultatene i henhold til *animacy*, ser vi at de ASL- og LIS-språklige bruker utelukkende standard tegn for animalske referenter, mens LSF-språklige bruker både standard og HIS av typen konstruert handling. Ved introduisering av ikke-animalske referenter, gjenstander, ble det også brukt flest standard tegn, men i tillegg brukte flere av tegnerne HIS av typen TF/TS, og noen få introduserte ved bruk av ‘*mixed*’ kategorien (HIS i kombinasjon med peking) (Pizzuto et al., 2006). Foruten en LSF-språklig var det store likheter i referansestrategier blant de tre språkene.

4.1.7 Oppsummering og sammenligning

Resultatene fra de overnevnte studiene viser seg å være svært like. Alle studiene har funnet at i tegnede språk blir referenter introdusert på en standard måte, ved å bruke et leksikalsk tegn, ofte kombinert med et pek. Peket er med på å etablere referenten på en lokasjon i tegnrommet slik at en senere kan henvisе tilbake til den samme referenten og slipper å bruke full form ved opprettholdelse og reintrodusering. Frederiksen & Mayberry (2016) fant noe bruk av avbildende tegn i form av SASS ved introdusering, men det er ikke spesifisert for hvilke type referent det er brukt. Ferrara et al. (2022) og Pizzuto et al. (2006) observerte noe avbildning av gjenstander. Pizzuto et al. (2006) observerte i tillegg noe bruk av konstruert handling for å introdusere animalske referenter. Cormier et al. (2013) så kun på konstruert handling ved alle referansestatuser, men de fant at ved introdusering ble en referent identifisert ved bruk av en nominal frase før en eventuell konstruert handling. Det kan tenkes at i andre studier ville dette blitt tolket som en standard måte å introdusere referenten på og den konstruerte handlingen hadde blitt tolket som opprettholdelse da den kommer i en etterfølgende setning.

Ved introdusering av referenter kan det utfra de presenterte studiene konkluderes med at tegnspråklige oftest refererer med bruk av leksikalske tegn og gjerne kombinerer med et pek for å plassere referenten i tegnrommet. I neste del av kapitlet vil jeg legge frem resultater som tilsier hvordan referenter blir opprettholdt og reintrodusert. Dette viser seg å være annerledes enn ved introdusering med tanke på at referenten er lettere tilgjengelig i minnet.

4.2 Opprettholdelse og reintrodusering av etablerte referenter

4.2.1 Perniss & Özyürek (2015)

Perniss & Özyürek (2015) presenterer i sin artikkel en modell som viser hvilke referansestrategier som oftest blir brukt avhengig av om referansen er lett tilgjengelig i minne eller ikke. Modellen er utarbeidet etter Givón (1984) sitt arbeid innen talespråkforskning. Modellen, som har fått navnet *Principle of Quantity*, viser at dersom referansen er lite tilgjengelig for mottaker, brukes det gjerne en helhetlig referansestrategi som en full NP (nominalfrase). Dersom referenten er delvis tilgjengelig kan en bruke pronomen og ved lett tilgjengelighet kan en bruke null anafor (referert i Perniss & Özyürek, 2015).

Perniss & Özyürek (2015) har i sin empiriske studie fokusert på å sammenligne referering i tegnspråk og talespråk akkompagnert med gestikulering. I tillegg ønsket de å se om

den visuelle modaliteten som tegnspråk og gester benytter seg av, gir samme muligheter til å spore referenten gjennom fortellingen. De utførte et studie med 8 tegnspråklige døve deltakere og 8 hørende deltakere. De ble bedt om å gjenfortelle det som skjedde i en video på 1 minutt og 8 sekunder. I analysen av opptakene har Perniss & Özyürek (2015) valgt å fokusere på referanseuttrykkene der referenten blir opprettholdt eller re-introdusert. De har altså ekskludert introdusering som referansestatus i sin analyse.

Dersom *Principle of Quantity* skal stemme for både tegnspråk og talespråk, var det forventet at ved reintrodusering av en referent ville det bli benyttet tydeligere referansestrategier enn ved opprettholdelse. Av tydelige referansestrategier menes substantiv og pronomen. Resultatet av studiet viste seg å stemme overens med forventningene. Det bekrefter at *Principle of Quantity* gjelder for den visuell-gestuelle språkmodaliteten som tegnspråk er, og ikke bare for talespråk (Perniss & Özyürek, 2015).

I sin analyse så Perniss & Özyürek (2015) på hvordan fortelleren plasserte referenter i tegnrrommet og om de talespråklige gestikulerte på samme områder som tegnspråklige plasserte sine referansepunkt. Dette viste seg å ikke være tilfelle. Talespråklige plasserte ikke sine konstruerte handlinger på et spesifikt område som var knyttet til referenten, men det gjorde de tegnspråklige. I tegnspråk må tegnene markere og identifisere referenten. I gestikulering derimot, er det ordene i talespråket som bærer denne hovedvekten, og gestene er et bidrag til å følge koherensen. Denne studien bidro til å vise at tegnspråk ikke er det samme som gestikulering (Perniss & Özyürek, 2015).

4.2.2 Cormier et al. (2013)

Cormier et al. (2013) ser, som nevnt under introdusering, på om referenter blir identifisert i sammenheng med konstruert handling. De fremla to hypoteser der den ene sier at referenten vil bli identifisert ved bruk av nominalfrase ved reintrodusering, men ikke ved opprettholdelse og den andre hypotesen sier at referenten ikke blir identifisert ved bruk av nominalfrase ved noen av referansestatusene. Resultatet fra studiet viser at reintrodusering har nokså like resultater som introdusering. NP CA er foretrukket, noe bruk av NP...CA, men til forskjell fra introdusering benytter de tegnspråklige også ZeroNP CA ved reintrodusering i 12 % av tilfellene (Cormier et al., 2013). Det vil si at i noen av sekvensene blir ikke referenten identifisert ved en nominalfrase, men kan forstås ut fra kontekst. Ved opprettholdelse derimot var det stor overvekt av ZeroNP CA. Ettersom referenten allerede er i fokus, er det unaturlig å identifisere referenten ved nominalfrase før en konstruert handling. I 25 % av tilfellene ble dog referenten identifisert ved NP CA eller NP...CA (Cormier et al., 2013). Resultatene støtter

deres første hypotese. Cormier et al. (2013) var også interessert i om nominalfrasene besto av substantiver eller pronomen og antok at det ble brukt substantiver ved introduisering og pronomen ved opprettholdelse og reintroduisering. De fant dog ut at substantiver var foretrukket ved alle referansestatusene, pronomen ble sjeldent brukt.

4.2.3 Frederiksen & Mayberry (2016)

Frederiksen & Mayberry (2016) forventet at ved opprettholdelse av en referanse ville det bli benyttet semantisk avbildede tegn, pronomen og null anaforer. Dette var forventet da de strategiene er fonologisk lettere og kan brukes om referenter som er lett tilgjengelig (Frederiksen & Mayberry, 2016). De fant i sin forskning at null anaforer ble mye brukt ved opprettholdelse av en referent. De kom mer fra faste verb enn fra konstruert handling og retningsbøyde- og lokaliserende verb. Semantisk avbildende tegn hadde stor overvekt i forhold til SASS og handling classifiers ved opprettholdelse. Dette var også som forventet. Pronomen derimot ble sjeldent benyttet i disse gjenfortellingene (Frederiksen & Mayberry, 2016).

Frederiksen & Mayberry (2016) forventet at det ville bli benyttet avbildede tegn, pronomen, null anaforer og substantiv ved reintroduisering av referenter. Dette er de samme forventningene som ved opprettholdelse, foruten substantiv som de ikke forventet ville bli benyttet ved opprettholdelse (Frederiksen & Mayberry, 2016). Null anaforer ble mye brukt ved reintroduisering av en referent. Prosentvis var null anaforer en like stor del av referansestrategiene som ble brukt i reintroduisering som i opprettholdelse. Det var derimot forskjellige typer null anaforer som ble brukt ved de to referansestatusene. Som nevnt tidligere, ble det benyttet faste verb ved opprettholdelse, men ved reintroduisering ble det brukt mer konstruert handling og retningsbøyde- og lokaliserende verb. Substantiver ble ikke benyttet oftere ved reintroduisering enn ved opprettholdelse som de antok (Frederiksen & Mayberry, 2016). Pronomen ble nesten ikke brukt ved noen av referansestatusene i denne forskningen. De trekker frem at dette var uventet da Perniss & Özyürek (2015) fant i sin forskning at pronomen ble brukt jevnlig ved opprettholdelse og reintroduisering av referenter (referert i Frederiksen & Mayberry, 2016). De foreslår at en grunn for dette resultatet kan være at historiene som blir gjenfortalt er korte og enkle. Det kan være det blir benyttet pronomen oftere ved mer komplekse fortellinger (Frederiksen & Mayberry, 2016).

4.2.4 Hodge et al. (2019)

Hodge et al. (2019) fant i sin forskning at det blir brukt mer kontekstavhengige tegn ved opprettholdelse og reintroduisering av referenter, enn konvensjonaliserte tegn. Det ble spesielt

benyttet avbildende tegn og konstruert handling som resulterer i synlige og usynlige surrogater (Hodge et al., 2019). Usynlige surrogater kan forstås som et resultat av det den synlige surrogat gjør under konstruert handling.

Figur 8 Konstruert handling med usynlig surrogat (Hodge et al., 2019)

Eksempelet som er trukket frem i artikkelen (Figur 6) er en frosk i et glass, der fortelleren spiller ut gutten som ser ned i glasset. Dette er en konstruert handling der glasset og frosken er usynlige surrogat, mens fortelleren er et synlig surrogat for gutten. Glasset er også delvis avbildet ved at fortelleren holder rundt det (Hodge et al., 2019).

Det viste seg at ved opprettholdelse av referenter ble det brukt færrest ulike semiotiske strategier. Uavhengig av referansestatus viste resultatene fra forskningen at *animacy* har en effekt på hvilke referansestrategier som blir benyttet. Dyr hadde flest ulike semiotiske strategier, etterfulgt av gjenstander og mennesker som hadde færrest (Hodge et al., 2019).

Ved reintroduisering av dyr ble det brukt mange flere semiotiske strategier enn ved reintroduisering av gjenstander og mennesker (Hodge et al., 2019). Mennesker og dyr blir ofte opprettholdt og reintroduisert ved bruk av synlige og usynlige surrogat. Ved opprettholdelse eller reintroduisering av gjenstander blir det også brukt usynlige surrogat, eller avbildede tegn og semiotiske strategier som avbilder deler av gjenstanden slik som nevnt ovenfor der fortelleren holder rundt et usynlig glass (Hodge et al., 2019). Ved reintroduisering er referansestrategiene fonologisk tyngre for mennesker og dyr enn for gjenstander. Ved introduksjon var det nokså lik fonologisk tyngde (Hodge et al., 2019). De påpeker også at selv om det brukes mer leksikalske tegn ved introduisering av en ny referent, vil ikke det si at det ligger mer informasjon om referenten ved første introduksjon. Ved bruk av avbildede tegn og konstruert handling kan en gi en rik beskrivelse av referenten uavhengig om den blir introduisert, opprettholdt eller reintroduisert (Hodge et al., 2019).

4.2.5 Ferrara et al. (2022)

Ferrara et al. (2022) fant i sin studie at avbildende tegn og konstruert handling ble mye brukt for referenter som er lett tilgjengelig og særlig for menneske og dyr. Ved nærmere analyse av norsk tegnspråk, kan en se at *inanimate*, altså ikke-levende, referenter (stein, vindu, glass osv.) blir opprettholdt og reintrodusert ved bruk av avbildende tegn, usynlige surrogater og tegn utført av den ikke-dominerende hånden (Ferrara et al., 2022). I den presenterte figuren kan en også se at gutten som er hovedpersonen i fortellingen blir opprettholdt og reintrodusert ved bruk av konstruert handling. Dyrene (hjort, hund og ugle) blir opprettholdt via konstruert handling, men reintrodusert ved bruk av leksikalske tegn og munnbilder (Ferrara et al., 2022).

4.2.6 Pizzuto et al. (2006)

Pizzuto et al. (2006) bruker som nevnt i 4.1 litt andre begreper, nemlig standard tegn, HIS (TP og TF/TS) og mix. Ved opprettholdelse og reintrodusering av referenter fant de i sin studie at tegnerne foretrakk HIS. HIS ble brukt i 76-95% av tilfellene (Pizzuto et al., 2006). De fant også at pek på etablert referanselokasjon, altså en del av standard tegnene, var svært fraværende og ble bare brukt et fåtall ganger av ASL-språklige. Dersom vi ser på opprettholdelse og reintrodusering av animalske referenter, ser vi at det er brukt flest TP, men også noen tilfeller av TF/TS og standard tegn. For ikke-animalske referenter var det stor overvekt av å bruke TF/TS som referansestrategi (Pizzuto et al., 2006).

Som tidligere nevnt var Pizzuto et al. (2006) også interessert i å se på hyppigheten av 'Multiple Reference' (MR). Det viste seg å være brukt i alle tre språkene, oftest i LIS og mest sjeldent i LSF. De påpeker at dette er en unik egenskap ved den visuelle/manuelle modaliteten og burde bli forsket videre på (Pizzuto et al., 2006).

4.2.7 Oppsummering og sammenligning

Bruk av standard måte å referere på var svært fraværende ved opprettholdelse og reintrodusering av referenter. Ferrara et al. (2022) fant dog ut at dyr gjerne ble reintrodusert på denne måten, altså ved bruk av leksikalske tegn. Som Perniss & Özyürek (2015) fant ut, følger tegnspråklige et lignende system som talespråklige, hvis referenten er lett tilgjengelig trengs det ikke like fonologisk tyngde for å gjenkjenne den. Studiene resulterte i noen forskjeller ved opprettholdelse og reintrodusering av referenter. Cormier et al. (2013) fant blant annet ut at ved opprettholdelse ble referenten sjeldent identifisert ved bruk av nominalfrase, men i reintrodusering brukes det oftere nominalfrase for å gjenkjenne referenten. Null anaforer ble

brukt ved begge stater, men Frederiksen & Mayberry (2016) observerte at det ble brukt flere faste verb ved opprettholdelse og retningsbøyde verb ved reintrodusering, samt konstruert handling. De fant også bruk av semantisk avbildende tegn (substitutorer) ved opprettholdelse, men ettersom de ikke skiller *animate* og *inanimate* er det vanskelig å si om det er spesifikt for noen av kategoriene. Hodge et al. (2019) og Ferrara et al. (2022) fant derimot ut at avbildende tegn ble mye brukt for både opprettholdelse og reintrodusering av gjenstander. Gjenstander ble også referert til ved bruk av usynlige surrogat. I studiet til Hodge et al. (2019) ble dyr gjennomgående referert til ved flest semiotiske strategier, mens mennesker hadde mest tyngde ved reintrodusering, hadde gjenstander mest tyngde ved opprettholdelse. Semiotikk er læren om tegn og semiotiske strategier betyr tegnstrategier (Svendsen, 2022). Ferrara e al. (2022) observerte bruk av konstruert handling for menneske ved både opprettholdelse og reintrodusering, men konstruert handling for dyr ble mest brukt ved opprettholdelse. Studiet av Pizzuto et al. (2006) viser at mennesker og dyr referenter blir gjennomgående referert til ved bruk av konstruert handling og gjenstander blir referert til ved bruk av avbildende tegn. Utfra studiene kan det konkluderes med at tegnspråklige bruker mer null anaforer og avbildende tegn ved opprettholdelse og reintrodusering av referenter, uavhengig av *animacy*. Det kan antas at avbildende tegn blir oftere brukt ved referering til gjenstander. Ved opprettholdelse og reintrodusering av mennesker og dyr er det litt ulike funn, men med en overvekt av bruk av konstruert handling. Studiene her gir ikke nok grunnlag til å konkludere med at konstruert handling er mest vanlig, så mer forskning trengs innenfor området.

5. Oppsummering av oppgaven

I denne oppgaven har jeg belyst temaet referering i språk, med hovedvekt på tegnspråk. Kjennetegn på hva referering er har blitt forklart, samt hvordan referering i tegnspråk skiller seg fra gester i talespråk. En referent blir første gangen introdusert i historien, deretter opprettholdt og reintrodusert ved et senere tidspunkt. Dette kalles referansestatus og jeg har koblet det opp mot referansens tilgjengelighet i minnet til både avsender og mottaker. I kapittel 2 av denne oppgaven presenterte jeg tegnkategoriene som er gjengående i referering i tegnspråk. Tegnkategoriene ble forklart og eksempler ble presentert. De fire tegnkategoriene er henholdsvis nominal referanse, avbildende tegn, verb og konstruert handling. I kapittel 4 har jeg fremlagt resultater fra ulike studier som er gjort på referanse i tegnspråk, først for introdusering og deretter for opprettholdelse og reintrodusering. Jeg har gitt en kort oppsummering av resultatene og konkludert med at tegnspråklige foretrekker å bruke nominal

referanse ved introdusering av en ny referent. Ved opprettholdelse og reintrodusering har jeg konkludert med at tegnspråklige foretrekker å bruke null anaforer og avbildende tegn. Vedrørende *animacy* ga studiene litt varierende resultater, så jeg velger ikke trekke noen konklusjoner her. Det kan dog se ut til at animalske referenter blir ofte referert til ved bruk av konstruert handling og ikke-animalske referenter, altså gjenstander, ofte blir referert til ved bruk av avbildende tegn. Innledningsvis presenterte jeg min problemstilling: *Hvordan blir ulike referenter introdusert, opprettholdt og reintrodusert i tegnspråk?* Resultatene fra studiene jeg har presentert har gitt svar på dette. Jeg har funnet ut at et referansehierarki finnes i tegnspråk slik som i talespråk. Tegnspråklige velger fullere form ved introdusering, og bruker minst fonologisk tyngde ved opprettholdelse da referenten er lett tilgjengelig i minnet.

Studiene som jeg har presentert er alle basert på gjenfortellinger av korte narrativ, flere av dem er også basert på en bildefortelling fra en barnebok. Det kan tenkes at det påvirker hvordan en refererer og at andre tekstsjangre kan gi andre resultater. Dette bør forskes mer på.

Det er kun en av studiene som har inkludert norsk tegnspråk i sin studie og det er Ferrara et al. (2022). Det er gjort lite forskning på norsk tegnspråk, så jeg satt pris på at et av studiene viste til at norsk tegnspråk bruker de samme referansestrategiene som de øvrige tegnspråkene. Jeg synes også det var interessant å lese at nordiske tegnspråk bokstaverer sjeldnere enn for eksempel australsk tegnspråk og irsk tegnspråk. Det ble nevnt at dette kunne ha sammenheng med hvilken status bokstavering har innenfor døvemiljøet i de respektive landene. Dette kunne vært et interessant emne å undersøke nærmere. Det antas at alle tegnspråkene i verden har mange like egenskaper ettersom de tar i bruk tegnrommet rundt seg og flere komponenter som ansikt og kropp i kommunikasjonen. Det kunne være interessant å se om det er flere kulturelle forskjeller mellom tegnspråkene slik som bokstavering kan hinte til.

Denne oppgaven har gitt meg mer innsikt i hvordan tegnspråklige refererer i ulike sammenhenger og har vært med å inspirere meg til å utvikle meg selv som tegnspråktolk og få et mer nyansert tegnspråk.

6. Kildeliste

- Ariel, M. (1988). Referring and accessibility. *Journal of Linguistics*, 24(1), 65-87.
<https://doi.org/10.1017/S0022226700011567>
- Barberà, G., & Zwets, M. (2013). Pointing and Reference in Sign Language and Spoken Language: Anchoring vs. Identifying. *Sign language studies*, 13(4), 491-515.
<https://doi.org/10.1353/sls.2013.0016>
- Cormier, K., Smith, S., & Sehyr, Z. S. (2015). Rethinking constructed action. *Sign Language & Linguistics*, 18(2), 167-204. <https://doi.org/10.1075/sll.18.2.01cor>
- Cormier, K., Smith, S., & Zwets, M. (2013). Framing constructed action in British Sign Language narratives. *Journal of pragmatics*, 55(Sep), 119-139.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2013.06.002>
- de Beuzeville, L., Johnston, T. and Schembri, A. (2009). The use of space with indicating verbs in Auslan. *Sign Language & Linguistics*, 12, 53-82.
<https://doi.org/10.1075/sl&l.12.1.03deb>
- Debreslioska, S., Özyürek, A., Gullberg, M., & Perniss, P. (2013). Gestural Viewpoint Signals Referent Accessibility. *Discourse processes*, 50(7), 431-456.
<https://doi.org/10.1080/0163853X.2013.824286>
- Erlenkamp, S. (2009). Gesture verbs: Cognitive-visual mechanism of "classifier verbs" in Norwegian Sign Language. *Cognitextes*(3). <https://doi.org/10.4000/cognitextes.250>
- Erlenkamp, S. (2011). Norsk tegnspråk - helt norsk og veldig annerledes: skisse av en ny beskrivelsesmodell for norsk tegnspråk. *Norsk lingvistisk tidsskrift : NLT*, 29(1), 26-37.
- Ferrara, L., Anible, B., Hodge, G., Jantunen, T., Leeson, L., Mesch, J. & Nilsson, A.-L. (2022). A cross-linguistic comparison of reference across five signed languages [Under utarbeidelse]. *Linguistic Typology*.
- Ferrara, L., & Hodge, G. (2018). Language as Description, Indication, and Depiction. *Front. Psychol.*, 9:716. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00716>
- Frederiksen, A. T., & Mayberry, R. I. (2016). Who's on First? Investigating the referential hierarchy in simple native ASL narratives. *Lingua*, 180, 49-68.
<https://doi.org/10.1016/j.lingua.2016.03.007>
- Frederiksen, A. T., & Mayberry, R. I. (2019). Reference tracking in early stages of different modality L2 acquisition: Limited over-explicitness in novice ASL signers' referring expressions. *Second Language Research*, 35(2), 253-283.
<https://doi.org/10.1177/0267658317750220>

- Givón, T. (1983). *Topic continuity in discourse: a quantitative cross-language study* (Vol. 3). J. Benjamins Pub. Co.
- Givón, T. (1984). Universals of discourse structure and second language acquisition. In W. E. Rutherford (Ed.), *Language Universals and Second Language Acquisition* (Vol. 5). J. Benjamins Pub. Co. (pp. 109-134).
- Gullberg, M. (2003). Gestures, Referents, and Anaphoric Linkage in Learner Varieties. In C. Dimroth, Starren, M. (Eds.), *Information Structure and the Dynamics of Language Acquisition* (pp. 311-328).
- Hodge, G., Ferrara, L. N., & Anible, B. D. (2019). The semiotic diversity of doing reference in a deaf signed language. *Journal of pragmatics*, 143, 33-53.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.01.025>
- Johnston, T., & Schembri, A. (2007). *Australian sign language (Auslan) : an introduction to sign language linguistics*. Cambridge University Press.
- Liddell, S. K. (2003). *Grammar, Gesture, and Meaning in American Sign Language*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511615054>
- Lillo-Martin, D. (1986). Two Kinds of Null Arguments in American Sign Language. *Natural language and linguistic theory*, 4(4), 415-444. <https://doi.org/10.1007/BF00134469>
- Mathur, G., & Rathmann, C. (2010). Verb agreement in sign language morphology. In D. Brentari (Ed.), *Sign Languages* (pp. 173-196). Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511712203.010>
- Metzger, M. (1995). Action in American Sign Language. *Sociolinguistics in deaf communities*, 1, 255-271.
- Nordquist, R. (2018, 10. sept). *Deictic Expressions (Deixis)*. Thought Co.
<https://www.thoughtco.com/deictic-expression-deixis-1690428>
- Perniss, P., & Özyürek, A. (2015). Visible Cohesion: A Comparison of Reference Tracking in Sign, Speech, and Co-Speech Gesture. *Topic Cognitive Science*, 7(1), 36-60.
<https://doi.org/10.1111/tops.12122>
- Pizzuto, E. A., Rossini, P., Sallandre, M.-A., & Wilkinson, E. (2006). Deixis, anaphora and highly iconic structures: Cross-linguistic evidence on American (ASL), French (LSF) and Italian (LIS) signed languages. TISLR9, Dec 2006, Florianopolis, Brazil. Editora Arara Azul, Brazil, pp. 475-495, 2008. <hal-00617907>
- Raanes, E. (2011). Tegnrom og taktilt tegnspråk. *Norsk lingvistisk tidsskrift : NLT*, 29(1), 54-86.

- SIL International. (2022). *Zero Anaphora*. Hentet 08.05.22 fra:
<https://glossary.sil.org/term/zero-anaphora>
- Statped. (2017, 18. mai). *Døv oppvekst [Video]*. Hentet 26.05.22 fra:
<https://www.youtube.com/watch?v=oxAHlesEv1c>
- Svendsen, L. F. H. (2022). *Semiotikk*. Hentet 29.05.22 fra: <https://snl.no/semiotikk>
- Svennevig, J. & Henriksen, A. H. (2022). *Modalitet*. Hentet 30.05.22 fra:
<https://snl.no/modalitet>
- Tegnordbok. (2016). Besøke (hos meg) [Bilde]. In. <https://www.minetegn.no/Tegnordbok-2016/tegnordbok.php>.
- Tegnordbok. (2016). Besøke (hos andre) [Bilde]. In. <https://www.minetegn.no/Tegnordbok-2016/tegnordbok.php>.
- Tegnordbok. (2016). Liker [Bilde]. In. <https://www.minetegn.no/Tegnordbok-2016/tegnordbok.php>.
- Theil, R. (2021). *Nomenfrase*. Hentet 31.05.22 fra: <https://snl.no/nomenfrase>
- Vonen, A. M. (2020). *Norsk tegnspråk - en grunnbok* (1. utgave. ed.). Cappelen Damm akademisk.

